
dr. Jagoš DUJOVIĆ¹

Struktura i funkcioniranje rukovođenja i upravljanja sistemima sigurnosti

Structure and Functioning of Systems of Security Commanding and Managing

Sažetak

Strukturu i funkcionisanje ma kog organizovanog društvenog sistema valja razmatrati integralno. Odvojena analiza ova dva dijela jedne cjeline dovodi u opasnost da se neće uočiti promjene elemenata u sistemu kao i tok i smjer informacija i aktivnosti u njemu.

Ako ispoštujemo prethodno načelo, onda dolazimo do saznanja da rukovođenje i upravljanje sistemom sigurnosti i njegovu strukturu i funkcionisanje treba posmatrati u dijalektičkom jedinstvu s obzirom da u svakom demokratskom društvu ovu funkciju obavlja čitav set organa i tijela koji su hijerarhijski ustrojeni. Protok informacija i aktivnosti među njima obavlja se u vertikalnoj, horizontalnoj i dijagonalnoj ravni sa direktnim vezama i povratnim spregama.

Rukovođenje i upravljanje sistemom sigurnosti podrazumijeva realizaciju brojnih, međusobno povezanih i međuzavisnih, aktivnosti. One proizilaze iz društvenih opredjeljenja, a utvrđuju se konceptijskim, doktrinarnim i strategijskim određenjima o uspostavljanju i funkcioniranju ovog sistema u posmatranoj državi.

¹ Vanredni profesor Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu
– Odsjek sigurnosti

Dakle, struktura i funkcioniranje rukovođenja i upravljanja sistemom sigurnosti bitan su preduslov njegove funkcionalnosti u zaštiti sveukupnih vrijednosti društva u svakoj demokratski organiziranoj državi.

Rukovođenje i upravljanje su oblici djelatnosti ljudi u različitim oblastima rada, ali i funkcije svake organizovane sredine. Ovim funkcijama organizacije rukovodioci i tijela za rukovođenje i upravljanje pravilnim radom dovode organizovani sistem do razvoja i napretka, isto kao što nepravilnim radom utiču na njegovu stagnaciju, opadanje ili dezorganizaciju. S obzirom da društveni sistem čine ljudi sa adekvatnim materijalno-tehničkim sredstvima i sistemom uspostavljenih veza i odnosa među njima, rukovoditi i upravljati ljudima znači spriječiti da oni budu problem ili da stvaraju probleme.

Iz opšte teorije sistema² proizašlo je jedno značajno metodološko saznanje prema kojem se struktura i funkcionisanje ma kog sistema moraju razmatrati istovremeno. Naučni i stručni radnici, iz ove naučne oblasti, s pravom upozoravaju da odvojeno posmatranje ova dva dijela jedne cjeline nije moguće, a da se ne dovede u opasnost pravilno shvatanje sistema kao cjeline. Razlog za ovakav zaključak nalaze u činjenicama da promjene u sastavnim elementima jednog sistema uvijek se odražavaju na njihovu međusobnu uslovljenost i povezanost, a to znači i na tok i smjer njihovih aktivnosti.

Ako ispoštujemo prethodno iznijeti kriterijum onda je očito da on prati strukturu i funkcionisanje rukovođenja i upravljanja sistemom sigurnosti u svakoj demokratski organizovanoj

² Kompleks različitih elemenata povezanih na adekvatan način u funkcionalnu cjelinu nazivamo sistem. Jagoš Dujović, *Rukovođenje u sistemu odbrane i sigurnosti*, Sarajevo, 2000.

Sistem sigurnosti je "oblik organizovanja i funkcionisanja društva u sprovođenju mjera i aktivnosti na preventivnom i represivnom planu koji se preduzimaju radi očuvanja suvereniteta i integriteta države, njenog ustavom utvđenog poretka, prava i sloboda građana, kao i svih ostalih društvenih vrijednosti od svih izvora i oblika ugrožavanja". Stojić Lj. *Osnovi bezbjednosti*, Beograd, 1999.

državi. Naime, strukturu rukovođenja i upravljanja³ čini ukupnost hijerarhijski ustrojenih elemenata u njima i ispoljenih veza i sa okružujućom sredinom.

Ovako prihvaćena struktura i funkcionisanje rukovođenja i upravljanja sistemom sigurnosti⁴ može se i grafički predstaviti (slika 1.)

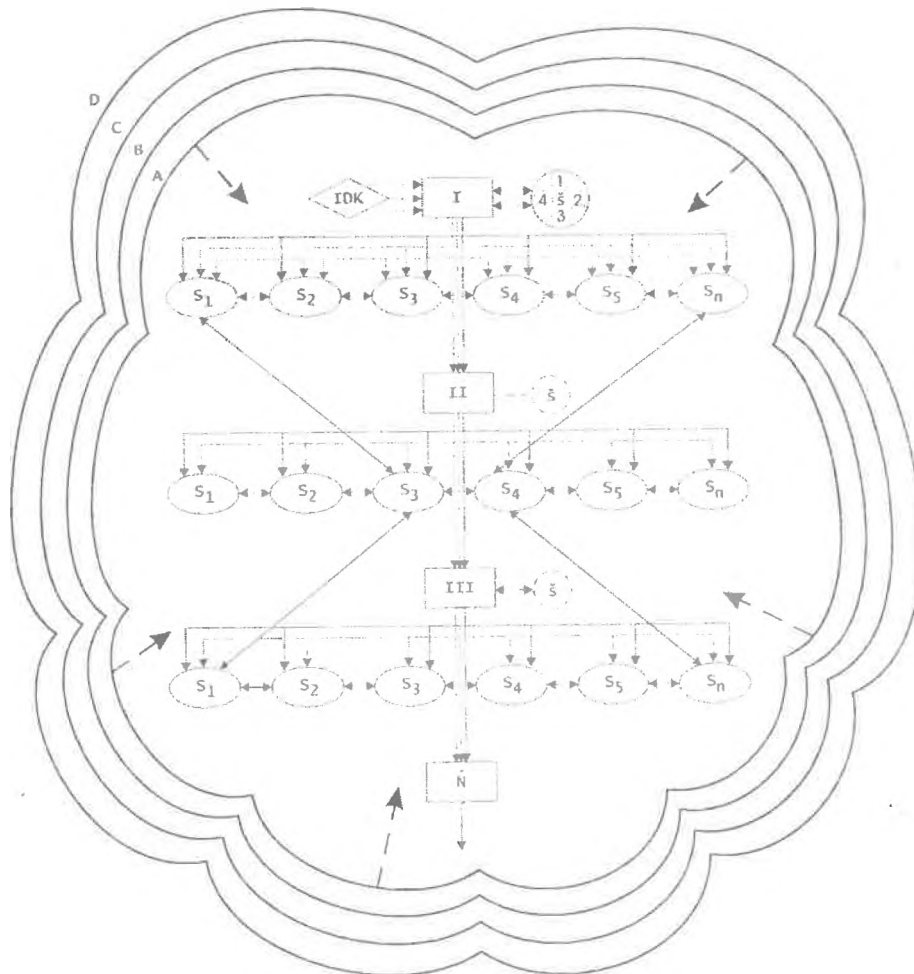
Na **slici 1.** struktura rukovođenja i upravljanja sistemom sigurnosti prikazana je pravougaonikom označeni sa I, II, III, N. Oni istovremeno iskazuju nivoe ili linije rukovođenja i upravljanja. Na prvom nivou postoji institucija demokratske kontrole (IDK) sistema sigurnosti i rukovođenja i upravljanja njime. Sa simbolima i u njima oznakama S_1, S_2, S_3, S_4, S_5 i S_n prikazani su organi, službe, jedinice i drugi objekti rukovođenja i upravljanja na svim nivoima, a krugovima na I i II nivou označen je lični štab glavnog rukovodioca ili tijela za rukovođenje i upravljanje. Sistem funkcionalnih veza čine brojne linije odnosa iskazane u vertikalnoj, horizontalnoj i dijagonalnoj ravni. Vertikalnim linijama od viših ka nižim dijelovima (elementima) sistema sigurnosti djelatnostima rukovođenja i upravljanja struje informacije u vidu ciljeva, zadataka, odluka, instrukcija, direktiva, naređenja i sl. a od objekata rukovođenja i upravljanja istim tim pravcima, u suprotnom smjeru, teku informacija (izvještaji) o stepenu realizacije naloženih aktivnosti. Vertikalnim, horizontalnim i dijagonalnim linijama ostvaruje se koordinacija više učesnika u realizaciji jednog zajedničkog zadatka. Na efikasnost i

³ Rukovođenje je snaga realnog autoriteta subjekta rukovođenja kojom se pokreću akcije članova organizacije i usmjerava njihova djelatnost u realizaciji planirane operacije. Rukovođenje se realizuje kroz pet međusobno uslovljenih i međuzavisnih funkcija: planiranje, organizovanje, komandovanje (dodjeljivanje zadataka), koordinaciju i kontrolu. Jagoš Dujović, *citirano djelo*.

Upravljanje je kontinuirana djelatnost povezivanja više ljudi u akciji na obavljanju nekih društvenih poslova. Osnovne karakteristike djelatnosti upravljanja su: transmisioni karakter, dinamičnost, dvojak karakter pravila koja je regulišu i kontinuitet. E. Pusić, *akademik, Nauka o upravi, II izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 1996.*

⁴ Rukovođenje i upravljanje djelatnostima u oblasti sigurnosti ostvaruje se putem različitih elemenata (ljudi, sredstva, procesa, metoda, pravila i sl.) međusobno povezanih u funkcionalnu cjelinu koju nazivamo sistem rukovođenja i upravljanja.

funkcionalnost rukovođenja i upravljanja sistemom sigurnosti direktno ili indirektno utiče okružujuća sredina. Taj uticaj čine tri dimenzije i to: unutrašnja (označena sa A) , susjednih zemalja (B) , regionalnih država (C) i međunarodne zajednice (D)

Slika 1. Struktura rukovođenja i upravljanja sistemom sigurnosti

Objašnjenje:

1.	Nivoi rukovođenja i upravljanja	5.	► Linije rukovođenja
2.	◁ IDK ▷ Institucija demokratske kontrole	6.	► Linije upravljanja
3.	⊙ Lični štab	7.	► Linije koordinacije
3A	⊙ Mogućnost formiranja ličnog štaba	8.	► Medusobni uticaj sa okružujućom sredinom
4.	Službe, organi, uprave, jedinice (objekti) rukovođenja	9.	☁ Okružujuća sredina (A, B, C, D)

Strukturu i funkcionisanje ovako složenog sistema rukovođenja i upravljanja prati čitav set aktivnosti kao što su:

1. Definisanje i usvajanje rukovodećih i upravljačkih funkcija,
2. Prihvatanje i usmjeravanje promjena u sistemu sigurnosti,
3. Usvajanje optimalnog rješenja akcije,
4. Pokretanje optimalnog rješenja akcije,
5. Kontrolisanje toka realizacije pokrenute akcije,
6. Istraživanje devijantnog dejstva pokrenute akcije i sl.

(1) Funkcije rukovođenja i upravljanja sistemom sigurnosti, načelno, su sadržane u idejnim opredjeljenjima društva o njegovoj sigurnosti. Ovi idejni stavovi se utvrđuju strategijskim, doktrinarnim i konceptijskim dokumentima o organizaciji i funkcionisanju sistema sigurnosti. Na bazi doktrinarnih i strategijskih dokumenata normativno-pravnim određenjima (zakonima, pravilnicima, uputstvima i sl.) se utvrđuju oblici i načini organizovanja i funkcionisanja sistema sigurnosti, rukovođenja i upravljanja djelatnostima iz ovog domena i njihovo sveukupno ponašanje u kontekstu društvene stvarnosti. No, ipak ovo nije dovoljno iz razloga što je neophodno svestrano uskađivanje izvršenih aktivnosti sa rukovodećim i upravljačkim pretpostavkama, tj: kako su one shvaćene i koliko su usvojene od strane svih subjekata u procesu rukovođenja i upravljanja na svim nivoima društvenog organizovanja. Da bi rukovođenje i upravljanje sistemom sigurnosti bilo efikasno i funkcionalno sasvim je opravdano tvrditi kako je veoma bitno da se utvrđene rukovodeće i upravljačke pretpostavke shvate. Za ovo je, pored ostalog, potrebna teorijsko-stručna osposobljenost ljudi i njihova idejna opredjeljenost. Ova dva kvaliteta se dostižu primjenom velikog broja različitih metoda u okviru jedinstvenog vasipitno-obrazovnog sistema koga, nažalost, često u praksi nema. Ova dva elementa imaju različitu ulogu ali i jedinstven značaj u procesu rukovođenja i upravljanja. Razlog za ovakav zaključak moguće je naći u saznanju što priroda ljudske djelatnosti u oblasti sigurnosti ne dozvoljava favorizovanje jednog ili drugog faktora. Zašto? Iz razloga što ta dva elementa bitno utiču na to kako će biti shvaćene, koliko i kako usvojene utvrđene rukovodeće i upravljačke pretpostavke. Proizvoljno tumačenje rukovođenja i upravljanja je ne prihvatljivo, jer će cijeli proces rukovođenja biti u neskladu sa upravljanjem što može imati neželjene posljedice po sistem sigurnosti. Ako, dakle, uspješno realizujemo teorijsko-stručnu obuku i ako je postignuto idejno

jedinstvo u organizaciji sistema sigurnosti onda su ostvarene realne pretpostavke za uspješno provođenje svih narednih aktivnosti u rukovođenju i upravljanju. U ovom kontekstu značajnu ulogu imaju institucije društvene kontrole.

(2) Prihvatanje i usvajanje promjena u ma kom obliku u bilo kom sistemu, pa time i u sistemu sigurnosti, načelno se čini sa željom da se posmatrani sistem dovede u sklad sa potrebama njegovog funkcionisanja. Do ovakvog zaključka dolazi se na bazi saznanja što se u toku rukovođenja i upravljanja jednim zadatkom mogu desiti značajne promjene unutar sistema kojim se rukovodi i upravlja ili u njegovoj okružujućoj sredini. Ako se zanemari faktor prihvatanja i usmjeravanja promjena onda se dovodi u opasnost funkcionisanje sistema u skladu sa utvrđenom zamisli. Međutim, usmjeravanje promjena se bazira na jasnim činjenicama, što znači da nastale promjene treba dobro poznavati tj: one se moraju permanentno istraživati i pratiti njihov uticaj na tok realizacije planiranog zadatka. Na bazi toga, a u skladu sa ciljem vršiti usmjeravanje prihvaćenih promjena.

Istraživanje promjena je veoma složen proces i načelno se može realizovati u tri faze:

- A. Uočavanje,
- B. Evidentiranje i
- C. Analiziranje.

(A) Uočavanje je početna faza istraženosti promjena. Ona je značajna u svim organizovanim društvenim sredinama, a posebno u organizaciji kakav je sistem sigurnosti iz razloga što su djelatnosti sigurnosti podložne naglim, nepredvidivim i često nemjerljivim promjenama. Bez obzira što se na nivou uočavanja ne znaju njene bitne, a ni "sporedne" dimenzije ipak je njen značaj veliki. Prije svega uočavanjem se daje početni impuls za preduzimanje konkretnih mjera, radnji i postupaka u njihovom daljem istraživanju.

(B) Evidentiranje je druga faza istraženosti uočene promjene. Evidencijom uočene promjene umanjuje se, u izvjesnoj mjeri, njena neizvjesnost. No, na tome se ne smije stati iako se u nekim aktivnostima u oblasti sigurnosti, u skladu sa situacijom, može ostati na ovoj fazi istraženosti s tim što se

njeno usmjeravanje mora u veoma kratkom roku i prostorno i vremenski ograničiti.

(C) Analizom se stvara uvid u uzroke promjenama i posljedice koje su nastale ili mogu nastati u daljem toku realizacije neke djelatnosti. Ova faza istraživačkog postupka mora dati cjelovit odgovor zašto se prihvata i kako se usmjerava i analizira promjena. Analizom se ukazuje na pravce preduzimanja mjera, vrste i obim akcija. To je najkompleksniji dio istraživanja promjena jer zahtjeva veliki broj različitih veličina koje se moraju iznaći i osmisliti sa veoma visokim stepenom tačnosti.

(3) Rezultati analize čine osnovu za izbor jedne od četiri moguće varijante rješenja uočenog problema. Prvom varijantom se mora opredijeliti u kom pravcu usmjeriti akciju: da li na uzroke ili na posljedice. Akcija se usmjerava na uzroke ako su (1) uzroci promjene koje imaju drugačija dejstva, (2) ako je njihov obim u domenu akcije, (3) ako za to ima dovoljno vremena, (4) ako je preduzimanje akcije cjelishodno i sl.

Akcija se usmjerava na posljedice ako promjene (1) nebitno utiču na funkcionisanje cjeline sistema, (2) ako ima malo vremena, (3) ako se promjenama može uspješno djelovati na posljedice, (4) ako uzroci imaju karakteristično dejstvo ili će biti izvan obima preduzetih akcija, (5) ako zahtjeva angažovanje manjih snaga i sredstava i sl. No, valja ispoštovati jedno provjereno pravilo da uvijek treba djelovati na uzroke, jer se time ostvaruje svestran prilaz usmjeravanju uočene promjene.

Druga varijanta rješenja može ići pravcem kako najefikasnije usmjeriti nastalu promjenu. U ovom kontekstu stečena znanja u istraživanju istih ili sličnih problema ne smije biti odlučujuće uticajna za rješavanje konkretno uočene promjene. Razlog za ovakav zaključak treba tražiti u činjenicama što indentičnog ponavljanja promjena nema. Potrebno je, dakle, na bazi informacija doći do novih činjenica i drugih saznanja, a posebno onih koja su na nauci zasnovana.

Treća varijanta rješenja se odnosi na učesnike koji se mogu angažovati u realizaciji promjene akcije. U tom kontekstu potrebno je utvrditi broj i sastav učesnika i precizirati njihovu ulogu. Poznato je da uloga opredjeljuje zadatke. Učesnici trebaju u cjelini shvatiti i usvojiti sadržainu zadatka. Zadaci

proizilaze iz upravljačkih pretpostavki. Uključivanje adekvatnog broja i strukture učesnika u realizaciju bilo koje akcije je od izuzetnog značaja za rukovođenje sistemom i u sistemu sigurnosti iz razloga što se direktno odražava na angažovanje snaga i sredstava u realizaciji ciljeva postavljenih funkcijom upravljanja.

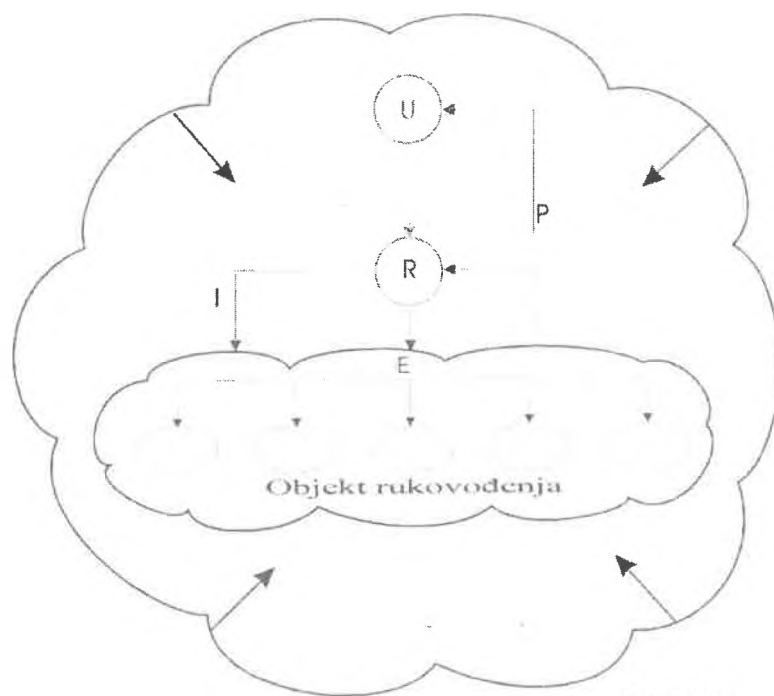
Pri definisanju konkretnih zadataka učesnicima u akciji značajno je odrediti im ovlašćenja i nadležnosti jer se time izbjegava međusobno ometanje a razgraničavaju se obaveze i nadležnosti.

Četvrta varijanta podrazumijeva kombinaciju optimalnih elemenata prethodne tri čijom primjenom će se najcjelovitije razriješiti uočena promjena. Problem je u tome što je veoma teško organima rukovođenja i upravljanja u kratkim vremenskim rokovima, primjenom naučnih metoda analize, sinteze, indukcije, dedukcije i dr. doći do optimalnog rješenja za konkretnu realizaciju uočene promjene.

(4) Realizacija optimalnog rješenja (izabrane akcije) ostvaruje se angažovanjem cjelokupnih snaga i sredstava u realizaciji dogovorenog - utvrđenog zadatka u određenom vremenu i na određenom prostoru ili mjestu ili rejonu ili zoni odgovornosti. Značajno je da se planirana akcija otpočne na vrijeme i da se realizuje u skladu sa planom. Tehnološki postupak realizacije pokrenute akcije (cilja, zadatka, odluke, instrukcije, naređenja i sl.) u sistemu rukovođenja i upravljanja grafički je prikazan na **slici 2**. Naime, organ upravljanja (U) nalaže putem ciljeva, organu rukovođenja (R) odgovarajuću aktivnost, zadatak i sl. koju on, poslije donošenja odluke o njegovom rješenju, prenosi na realizator (efektor E) , a ovaj na objekte rukovođenja. Povratnom vezom (P) efektor dostavlja informacije (putem izvještaja) o toku realizacije zadatka organu rukovođenja i upravljanja. Na osnovu toga organi rukovođenja i upravljanja donose korektivnu odluku i linijom (I) istu prenose na objekt rukovođenja. Cjelokupni proces se odvija u odgovarajućoj okružujućoj sredini koja može direktno i indirektno ispoljiti uticaj na tok realizacije postavljenog zadatka.

(5) Procesnom funkcijom rukovođenja i upravljanja kontrolisanjem ostvaruje se uvid u tok realizacije pokrenute

akcije. U ovom kontekstu kontrolni organi provjeravaju sve planirane elemente realizacije zadatka i vrše usmjeravanje neposrednih izvršilaca pokrenute akcije.

Objašnjenje:

- U - organ upravljanja
- R - organ rukovođenja (vođenja)
- E - realizator (efektor)
- P - povratna veza
- I - intervencija

Slika 2. Protok akcija (ciljeva, zadataka, odluka, informacija) rukovođenja i upravljanja sistemom sigurnosti

Efikasnost i funkcionalnost kontrole, pored ostalih, opredjeljuju i sljedeći elementi (1) kvalitet organa kontrole, (2) razvijenost komunikacijsko-informativnog sistema za prikupljanje, obradu i distribuciju informacija, (3) izbor metoda i postupaka kontrole, (4) pravilno shvatanje uloge pretpostavljenih i potčinjenih u izvođenju akcije čime će se osigurati stabilniji odnosi među njima i sl.

Kontrolisanje kao djelatnost organa rukovođenja i upravljanja ostvaruje se brojnim različitim aktivnostima i postupcima od kojih se ističu: (1) upoređivanje ostvarenih sa potrebnim aktivnostima predviđenim za realizaciju planiranog zadatka, (2)

otkrivanjem uzroka koji su doveli do odstupanja ostvarenih akcija od stvarno potrebnih i predviđenih planom realizacije datog zadatka.

U toku kontrolisanja realizacije planiranog zadatka na učesnike akcije kontrolni organi mogu djelovati:

- A/ Podučavanjem,
- B/ Stimulisanjem i
- C/ Pojačavanjem.

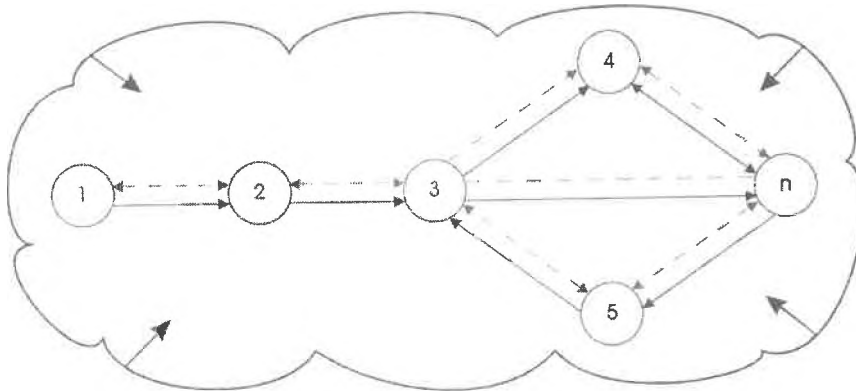
(A) Podučavanjem se, učesnicima u realizaciji zadatka, pruža stručna, materijalna i svaka druga pomoć. Cilj podučavanja je uskladiti aktivnosti učesnika sa zahtjevima i ciljevima realizacije zadatka. Podučavanje se, dakle, primjenjuje u onim slučajevima kada u kontrolisanoj organizaciji postoji mogućnost i motivisanost za realizaciju planiranog zadatka, ali se kod učesnika u akciji osjeća nedostatak znanja i vještina da bi se to u cjelosti realizovalo.

(B) Stimulisanjem se utiče na pojačanje motivisanosti učesnika u realizaciji zadatka. Primjenjuje se u onim sredinama gdje postoje mogućnosti, znanja i vještine, ali ne postoji dovoljna motivisanost koja se može pojačati na drugačiji način.

(C) Pojačavanjem se pruža svaka vrsta pomoći učesnicima u realizaciji zadatka aktiviranjem svih njihovih mogućnosti u realizaciji pokrenute akcije. To je slučaj kada u radnoj ili bilo kojoj drugoj sredini kod učesnika u realizaciji zadatka postoji motivisanost, raspoložu znanjima i vještinama, ali se nedovoljno snalaze da bi vlastite mogućnosti pretvorili u stvarnost.

(6) Kompleksnim sagledavanjem devijantnog dejstva pokrenute aktivnosti omogućava stvaranje optimalne korektivne akcije kojim će se uticati na korigovanje njenog negativnog dejstva. Ovim postupkom se trebaju ublažiti ili onemogućiti devijacije, u suprotnom promjene neće imati usmjeravajući karakter u željenom pravcu, a funkcionisanje organizacije neće biti usklađeno sa zamislima rukovođenja i upravljanja.

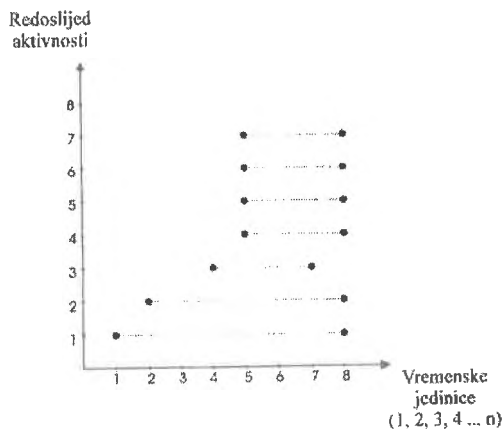
Međusobna povezanost i uslovljenost naznačenih aktivnosti može se prikazati grafički (slika 3.) gdje su aktivnosti označene kružićima (1, 2, 3, 4, 5, n) , punim linijama njihova međuzavisnost i povezanost, a isprektidanim linijama označeno je povratno dejstvo među datim aktivnostima. Sve se ovo odvija u adekvatnoj okružujućoj sredini koja direktno ili indirektno može uticati na realizaciju planiranog zadatka.

Objašnjenje:

1. ● aktivnosti
2. —▶ međuzavisnost i povezanost aktivnosti
3. - -▶ povratno dejstvo među aktivnostima

Slika 3. Povezanost aktivnosti u strukturi i funkcionisanju rukovođenja i upravljanja sistemom sigurnosti

GANTOGRAM I.

Vremenski redoslijed aktivnosti u sistemu rukovođenja i upravljanja je moguće prikazati pomoću gantograma (gantogram 1) gdje je očito da su prve tri aktivnosti međusobno uslovljene, što znači da prethodna uslovljava narednu s jasnom razlikom da prva i druga imaju duže vrijeme trajanja, jer razumijevanje i usmjeravanje rukovodećih i upravljačkih pretpostavki je permanentan proces koji mora obuhvatiti sve promjene koje se dešavaju u tim pretpostavkama, ali je istraživanje stalan proces. Ako se ovo "prevede" na konkretan "jezik" sigurnosti onda dolazimo do saznanja da bi niži nivoi rukovođenja i upravljanja (na II, III, N nivou, slika 1.) mogli otpočeti sa izradom plana funkcionisanja sistema sigurnosti, u vlastitoj zoni odgovornosti, njihova rukovodstva, prije svega, trebaju ovladati ciljevima i zadacima koje je organ upravljanja (sa nivoa I slika 1.) postavio za cjelovit sistem sigurnosti. U ovom kontekstu trebaju ovladati i normativno-pravnim i drugim dokumentima kojima je taj sistem uređen, a nakon toga provesti edukaciju i pripremu pojedinaca, tijela i organa koji će se angažovati na izradi planova funkcionisanja sistema. Na bazi procjene sigurnosne situacije i vlastitih mogućnosti pristupiti realizaciji planiranih zadataka. Očito je da treća aktivnost (na gantogramu 1.) otpočinje da se realizuje nakon što je djelimično završena druga i da vremenski kraće traje, a da njenim djelimičnim završetkom započinju četvrta, peta, šesta i sedma koje su međusobno jednako trajne.

Dakle, strukturu i funkcionisanje rukovođenja i upravljanja sistemom sigurnosti čini veliki broj različitih elemenata (organa, tijela, službi, jedinica i sl.) međusobno uvezanih različitim vezama i odnosima u jedinstvenu funkcionalnu cjelinu radi ostvarenja zajedničkog društvenog procesa. Imperativ je vremena da ovako postavljen sistem bude efikasan i funkcionalan. Propusti učinjeni u radu na bilo kom nivou organizovanja i u ma kojem njegovom sastavnom dijelu ugrožavaju sigurnost građana i druge vrijednosti društva u svakoj savremenoj demokratski organizovanoj državi.

Abstract

One need to observe the structure and functioning of any possible organised social system integrally. Separate analisis of these two parts of one integral thing leads into a dangerous point where one cannot spot changes in the system as well as the flow and line of information and activities within it.

If we respect this, than we can see that security systems commanding and managing and its structure and functioning should be looked as dialectic unity, having in mind that in every democratic society whole set of bodies plays this role, and these bodies have their hierarchy. Flow of information and activities among them goes horisontaly and verticaly and diagonal with direct links and feedback.

A commanding and managing security system needs inter-related and inter-dependant activities, which are result of social determinations and which are established by conceptual, doctrine and strategic aspect regarding establishing and functioning of this system in the state that we observe.

That means that systems of security structure and fuctioning is an important precondition of its functioning in order to protect general values of society in every democratic country.

Literatura:

1. Bešlajn, Rukovođenje narodnom odbranom, Vojno delo, Beograd, 1952.
2. E. Pusić, akademik, Nauka o upravi, II izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
3. Grizold, Tatalović, Cvrtila, Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti, Zagreb, 1999.
4. Jagoš Dujović, Rukovođenje u sistemu odbrane i sigurnosti, Sarajevo, 2000.
5. Kennet, Zigarmi, Rukovođenje i menadžer od jednog minuta, Global, Novi Sad, 1995.
6. Lazić, Subotić, Uvod u teoriju i praksu rukovođenja I i II knjiga, KIZ, Beograd, 1997.
7. Ramo Masleša, Teorija i sistemi sigurnosti, Magistrat Sarajevo, Sarajevo, 2001.
8. Rouzmeri Tomson, Veština rukovođenja, CLIO, Beograd, 1999.
9. Stevanović, O. , Rukovođenje i komandovanje, Beograd, 1999.
10. Stojiljković i Vukadinović, Operaciono istraživanja, VIZ, Beograd, 1984.
11. Stajić Lj. , Osnovi bezbjednosti, Beograd, 1999.

12. Wess Roberts, Tajne upravljanja Atila Hunsog, Global, Novi Sad, 1994.
13. Zigert, Lang, Rukovođenje bez konflikata, Beograd, 1991.